

SLABIKA A JEJÍ HRANICE V ČEŠTINĚ

PAVEL ŠTORM
ALEŠ BIČAN

KAROLINUM

Slabika a její hranice v češtině

Pavel Šturm
Aleš Bičan

Recenzovali:

Doc. RNDr. Vladimír Petkevič, CSc.

PhDr. Veronika Štěpánová, Ph.D.

Tato kniha vznikla za podpory projektu
Univerzity Karlovy Progres Q10,
Jazyk v proměnách času, místa, kultury.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2021

Redakce Milena Vojtková

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2021

© Pavel Šturm, Aleš Bičan, 2021

ISBN 978-80-246-5101-9

ISBN 978-80-246-5137-8 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Poděkování ---- 11

Seznam zkratk ---- 12

Úvod ---- 13

1. SLABIKA V JAZYCÍCH ---- 17

1.1 Vymezení pojmu slabika ---- 18

1.1.1 Definice slabiky ---- 18

1.1.2 Struktura slabiky ---- 22

1.1.3 Hierarchie slabičných konstituentů ---- 24

1.1.4 Shrnutí ---- 25

1.2 Funkce slabiky v jazykovém systému ---- 26

1.2.1 Slabika jako distribuční jednotka ---- 26

1.2.2 Variace segmentů ---- 28

1.2.3 Slabičná váha ---- 28

1.2.4 Zapojení slabiky do prozodické struktury ---- 30

1.3 Slabičná typologie ---- 31

1.3.1 Slabičné inventáře ---- 31

1.3.2 Slabičné vzorce v jazycích ---- 32

1.3.3 Typy jazyků podle struktury slabiky ---- 33

2. FONETICKÁ PODSTATA SLABIKY ---- 37

2.1 Artikulační podstata slabiky ---- 38

2.1.1 Starší pojetí artikulačního základu slabiky ---- 38

2.1.2 Teorie slabičného rámce a obsahu ---- 41

2.1.3 Artikulační fonologie ---- 43

2.2 Sonorita a akustická podstata slabiky ---- 46

2.2.1 Ideální a obrácené křivky sonority ---- 46

2.2.2 Fonetické koreláty sonority ---- 50

2.2.3 Fonetické koreláty sonority: detailní diskuze ---- 52

2.3 Slabika při kognitivním zpracování řeči ---- 56

2.3.1 Jednotky řečové percepce ---- 57

2.3.2 Rytmická podstata slabiky ---- 59

2.3.3 Segmentace řečového signálu na slova ---- 60

2.3.4 Mentální lexikon ---- 61

3. SLABIKOVÁNÍ A HRANICE SLABIKY ---- 63

- 3.1 Vymezení slabikování ---- 64
- 3.2 Doména slabikování ---- 66
 - 3.2.1 Morfosyntaktické slovo ---- 66
 - 3.2.2 Nexus (mluvní takt) ---- 67
 - 3.2.3 Cursus (promluva) ---- 69
 - 3.2.4 Morfém ---- 70
 - 3.2.5 Fonologické slovo ---- 72
 - 3.2.6 Shrnutí ---- 73
- 3.3 Výsledek slabikování ---- 75
 - 3.3.1 Neshoda mezi fonologickou a fonetickou slabičností ---- 76
 - 3.3.2 Distribučně závislé segmenty ---- 76
 - 3.3.3 Bezjaderné slabiky ---- 78
 - 3.3.4 Jazyky bez fonologických slabik ---- 78
 - 3.3.5 Shrnutí ---- 78
- 3.4 Extraslabičnost ---- 79
 - 3.4.1 Zvukově signalizovaná extraslabičnost ---- 80
 - 3.4.2 Fonotakticky motivovaná extraslabičnost ---- 81

4. FONOTAKTICKÁ BÁZE SLABIKOVÁNÍ ---- 83

- 4.1 Fonotaktický princip ---- 84
- 4.2 Výběr materiálu pro fonotaktická pravidla ---- 87
- 4.3 Potenciálnost ---- 89
- 4.4 Princip nepravidelných slabik ---- 90
- 4.5 Sonoritní princip uspořádání slabiky ---- 91
- 4.6 Ambisylabičnost ---- 96

5. DALŠÍ PRINCIPY SLABIKOVÁNÍ ---- 99

- 5.1 Princip maximalizace ---- 100
- 5.2 Princip obligatornosti ---- 102
- 5.3 Princip rozdílu paradigmatických vlastností sousedících fonémů ---- 103
 - 5.3.1 Zákon slabičného kontaktu ---- 104
 - 5.3.2 Princip slabičného svaru ---- 107
- 5.4 Princip statistické příznivosti ---- 109
 - 5.4.1 O'Connor a Trim (1953) ---- 110
 - 5.4.2 Kučera (1961) ---- 111
 - 5.4.3 Shrnutí ---- 115
- 5.5 Princip rovnoměrnosti ---- 116
- 5.6 Princip relevantnosti zvukových vlastností slabiky ---- 118
 - 5.6.1 Segmentální vlastnosti slabiky ---- 118
 - 5.6.2 Suprasegmentální vlastnosti slabiky ---- 120

6. PŘEDPOKLADY PRO ZKOUMÁNÍ ČESKÉ FONOTAKTIKY ---- 123

- 6.1 Materiál: Fonologický korpus češtiny ---- 124
- 6.2 Charakteristika konsonantických shluků ---- 125
 - 6.2.1 Výskyt shluků v lexikálních souborech ---- 125
 - 6.2.2 Četnost a frekvence konsonantů a jejich kombinací ---- 127
 - 6.2.3 Strukturně možné a strukturně nemožné shluky ---- 130
- 6.3 Neutralizace znělosti ---- 131
- 6.4 Neslabičné předložky a prvek 's „jsi“ ---- 133
- 6.5 Relevantnost slabičných jader pro slabikování ---- 135
 - 6.5.1 Vokály ---- 135
 - 6.5.2 Slabičné likvidy ---- 138
 - 6.5.3 Slabičné nazály ---- 140

7. KONSONANTICKÉ SHLUKY NA ZAČÁTKU SLOV ---- 143

- 7.1 Úvod ---- 144
- 7.2 Dvojkonsonantické shluky ---- 145
 - 7.2.1 Typ OO ---- 145
 - 7.2.2 Typ OS' ---- 147
 - 7.2.3 Typ S'O ---- 149
 - 7.2.4 Typ S'S' ---- 150
- 7.3 Trojkonsonantické shluky ---- 152
 - 7.3.1 Typ OOO ---- 153
 - 7.3.2 Typy OřO, OřS' a OSO ---- 153
 - 7.3.3 Typ OOS' ---- 154
 - 7.3.4 Typ OS'S' ---- 156
 - 7.3.5 Typy SOO, SOS a SSS ---- 158
- 7.4 Čtyřkonsonantické shluky ---- 158
 - 7.4.1 Typy OOOO a OOOO'S' ---- 158
 - 7.4.2 Typ OOS'S' ---- 161
 - 7.4.3 Typy OřSS, OOR'S, OSOS a SOOS ---- 161
- 7.5 Pětikonsonantické shluky ---- 162
- 7.6 Strukturní omezení iniciálních shluků ---- 162
 - 7.6.1 Obecná omezení ---- 162
 - 7.6.2 Omezení kombinací dvou obstruentů ---- 163
 - 7.6.3 Omezení kombinací obstruentu se sonorním konsonantem ---- 165
 - 7.6.4 Potenciální kombinace obstruentu se sonorním konsonantem ---- 166
 - 7.6.5 Omezení pro kombinace s počátečním sonorním konsonantem ---- 166
 - 7.6.6 Omezení kombinací se znělými afrikátami ---- 168
 - 7.6.7 Omezení troj- a vícečlenných shluků ---- 168

8. KONSONANTICKÉ SHLUKY NA KONCI SLOV ---- 171

- 8.1 Úvod ---- 172
- 8.2 Dvojkonsonantické shluky ---- 173
 - 8.2.1 Typ OO ---- 173
 - 8.2.2 Typ SO ---- 175
 - 8.2.3 Typ SS' ---- 176
 - 8.2.4 Kombinace s /ř/ ---- 177
- 8.3 Trojkonsonantické shluky ---- 178
 - 8.3.1 Typy OOO a OOR' ---- 178
 - 8.3.2 Typ SOO ---- 179
 - 8.3.3 Typ SSO ---- 180
- 8.4 Čtyřkonsonantické shluky ---- 180
- 8.5 Strukturní omezení finálních shluků ---- 181
 - 8.5.1 Obecná omezení ---- 181
 - 8.5.2 Omezení kombinací dvou obstruentů ---- 181
 - 8.5.3 Omezení kombinací sonory s obstruentem ---- 182
 - 8.5.4 Omezení kombinací dvou sonor ---- 183
 - 8.5.5 Omezení kombinací s /ř/ ---- 183

9. FONOTAKTICKÉ SLABIKOVÁNÍ ČEŠTINY ---- 185

- 9.1 Východiska ---- 186
- 9.2 Dva mediální konsonanty ---- 189
- 9.3 Tři mediální konsonanty ---- 192
 - 9.3.1 Shluky OS'S' ---- 193
 - 9.3.2 Shluky COS' ---- 194
 - 9.3.3 Shluky s počátečním /ř/ (řCC) ---- 195
 - 9.3.4 Shluky se dvěma počátečními sonorami (SSC) ---- 195

9.3.5	Shluky složené ze sonory a dvou obstruentů (SOO) ----	196
9.3.6	Shluky obsahující /ř/ mezi dvěma konsonanty (CřC) ----	197
9.3.7	Shluky složené ze tří obstruentů (OOO) ----	199
9.3.8	Shrnutí ----	200
9.4	Čtyři mediální konsonanty ----	200
9.4.1	Shluky OS'SS ----	201
9.4.2	Shluky COS'S ----	201
9.4.3	Shluky SOOC a SSOC ----	202
9.4.4	Shluky s počátečním /ř/ (řCCC) ----	203
9.4.5	Shluky OřOC a COřC ----	203
9.4.6	Shluky začínající na tři obstruenty (OOOO a OOOŠ) ----	204
9.4.7	Shrnutí ----	206
9.5	Pět mediálních konsonantů ----	207
9.6	Šest mediálních konsonantů ----	209
10.	ANALÝZA EXPERIMENTŮ SE SLABIKOVÁNÍM ----	211
10.1	Statistické ověřování hypotéz ----	212
10.2	Lineární smíšené modely pro analýzu dat ----	213
10.3	Ověřování a zobrazování efektů ----	216
10.4	Získání a zpracování nahrávek ----	218
11.	ARTIKULAČNÍ A AKUSTICKÉ KORELÁTY SLABIČNÉ PŘÍSLUŠNOSTI ----	221
11.1	Vliv slabiky na fonetickou podobu segmentů ----	222
11.1.1	Artikulační výzkumy ----	222
11.1.2	Akustické výzkumy ----	225
11.2	Experiment A1: intervokální konsonanty ----	226
11.2.1	Materiál ----	226
11.2.2	Analýza dat ----	227
11.2.3	Artikulační výsledky ----	228
11.2.4	Akustické výsledky ----	230
11.2.5	Diskuze ----	230
11.3	Experiment A2: intervokální shluky ----	233
11.3.1	Materiál ----	233
11.3.2	Analýza dat ----	235
11.3.3	Výsledky ----	235
11.3.4	Diskuze ----	238
11.4	Shrnutí ----	240
12.	PERCEPČNÍ SLABIKOVÁNÍ ----	241
12.1	Percepce akustických vlastností relevantních pro slabikování ----	242
12.2	Percepční experiment: manipulované stimuly ----	243
12.2.1	Materiál ----	244
12.2.2	Administrace percepčního testu ----	245
12.2.3	Analýza dat ----	246
12.2.4	Výsledky ----	247
12.2.5	Exploratorní analýza ----	249
12.2.6	Diskuze ----	251
12.3	Shrnutí ----	253
13.	VÝZKUM BEHAVIORÁLNÍHO SLABIKOVÁNÍ ----	255
13.1	Charakteristika behaviorálních experimentů ----	256
13.1.1	Obecné rysy ----	256
13.1.2	Typy úloh ----	257
13.1.3	Vliv typu úlohy na slabikování ----	258

13.2 Hypotézy pro experimenty ----	259
13.2.1 Sonorita ----	260
13.2.2 Přípustnost (legálnost, legalita) ----	261
13.2.3 Frekvence výskytu ----	262
13.2.4 Další faktory ----	263
14. BEHAVIORÁLNÍ EXPERIMENTY ----	265
14.1 Experiment B1: vynucené vkládání pauz ----	266
14.1.1 Materiál ----	267
14.1.2 Pokusné osoby a průběh experimentu ----	267
14.1.3 Analýza dat ----	268
14.1.4 Výsledky: přímá porovnání u shluků CC ----	269
14.1.5 Výsledky: komplexnější shluky ----	273
14.1.6 Statistické modelování ----	274
14.1.7 Diskuze ----	276
14.2 Experiment B2: změna pořadí slabik ----	280
14.2.1 Metoda ----	280
14.2.2 Výsledky: přímá porovnání u shluků CC ----	281
14.2.3 Výsledky: komplexnější shluky ----	284
14.2.4 Statistické modelování ----	285
14.2.5 Diskuze ----	288
14.3 Shrnutí ----	291
15. METALINGVISTICKÁ DATA ----	293
15.1 Metalingvistické hodnocení ----	294
15.2 Slabikování v písemných úkolech ----	295
15.3 Hypotézy ----	297
15.4 Metoda ----	298
15.5 Výsledky ----	300
15.5.1 Přímá porovnání u shluků CC ----	300
15.5.2 Komplexnější shluky ----	304
15.5.3 Statistické modelování ----	305
15.6 Diskuze ----	308
16. SLABIKOVÁNÍ ČEŠTINY ----	311
16.1 Základní vliv fonotaktiky na slabikování ----	312
16.2 Principy slabikování ve světle experimentů ----	314
16.2.1 Obecné principy ----	315
16.2.2 Sonorita ----	316
16.2.3 Fonotaktika ----	318
16.2.4 Další zvukové faktory ----	319
16.2.5 Morfologie ----	320
16.2.6 Akustické charakteristiky shluku ----	321
16.3 Preferenční pravidla slabikování češtiny ----	321
16.4 Fonotakticky založené kategoriální slabikování češtiny ----	325
16.5 Slabičné vzorce v češtině ----	329
 Závěr ----	 336
 Summary ----	 338
 Přílohy ----	 345
Příloha 1: Materiál pro experiment A1 ----	346
Příloha 2: Materiál pro experiment A2 ----	347

Příloha 3: Materiál pro experimenty B1 a B2 ----	348
Příloha 4: Materiál pro dotazníkové šetření ----	351
Příloha 5: Statistické podklady pro experiment A1 ----	352
Příloha 6: Statistické podklady pro experiment A2 a percepční experiment ----	354
Příloha 7: Statistické podklady pro experimenty B1, B2 a dotazníkové šetření ----	355
Příloha 8: Výsledky experimentů B1 a B2 ----	357
Příloha 9: Výsledky dotazníkového šetření ----	360
Příloha 10: Porovnání slabikování jednotlivých hyperslov ----	364
Příloha 11: Frekvence vzorců českých slabik ----	368
Zdroje materiálu ---- 371	
Literatura ----	372
Rejstřík ----	387

PODĚKOVÁNÍ

Oba autoři by rádi poděkovali svým kolegům a rodinám za dlouhodobou podporu, bez níž by knihu nebylo možné napsat. Děkujeme, že jste vůči nám byli zejména s blížícím se termínem dokončení shovívaví či ještě shovívavější. Poděkování patří též všem účastníkům experimentů a dalším lidem, kteří nám byli v průběhu let nápomocní. V neposlední řadě děkujeme recenzentům za zpětnou vazbu k rukopisu knihy.

Autoři použili data z Korpusu českého verše vytvořeného versologickým týmem Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v.v.i. (<http://versologie.cz/kcv.html>), z Českého národního korpusu (<http://www.korpus.cz>) a především pak z Fonologického korpusu češtiny (<https://ujc.avcr.cz/phword>) a dalších zdrojů (viz jejich seznam na konci knihy).

SEZNAM ZKRATEK

(Zkratky použitých zdrojů materiálu jsou uvedeny na konci knihy.)

*	$p < 0,05$
**	$p < 0,01$
***	$p < 0,001$
#	hranice slova
.	hranice slabiky
A	afrikáta
C	konsonant (resp. hrana slabiky)
ČNK	Český národní korpus
DF	stupně volnosti („degrees of freedom“)
E	exploziva
EPG	elektropalatografie
F	frikativa
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
FKČ	Fonologický korpus češtiny
HNR	harmonicita, poměr harmonických a šumových složek („harmonics-to-noise ratio“)
IPA	Mezinárodní fonetická abeceda („International Phonetic Alphabet“)
L	likvida (/r/, /l/)
LME	lineární modely se smíšenými efekty („linear mixed-effects models“)
ms	milisekunda
N	nazála
O	obstruent
S	sonora
S'	sonora + sonorní /v/ + sonorní /ř/
Sm. ch.	směrodatná chyba
V	vokál (resp. jádro slabiky)

ÚVOD

V průběhu dvacátého století zájem o slabiku kolísal. Na jednu stranu byla akcentována její důležitost coby základní jednotky stavby jazyka, jejíž přítomnosti v promluvách jsou si jazykoví uživatelé dobře vědomi (na rozdíl třeba od hlásky). Na druhou stranu absence univerzální definice slabiky napříč jazyky a nejednoznačnost slabičných hranic vedla mnohé jazykovědce ke snižování její důležitosti a vhodnosti při popisu jazyků, ba dokonce i k popření její existence.

Ačkoliv současné lingvistické proudy důležitost konceptu slabiky plně uznávají, většina zmíněných nejasností přetrvává. Slabika bývá nazírána z různých hledisek, z čehož plyne rovněž rozmanitost výzkumných paradigmat i teoretických otázek, včetně samotné její definice. Jednou z příčin někdy až neslučitelných odlišností je rozdíl – ne vždy explicitně přiznaný – mezi slabikou jakožto potenciální jednotkou řečové produkce a percepce („fonetickou a percepční slabikou“) a slabikou jakožto popisnou jednotkou aplikovanou na soubor jazykových dat („fonologickou slabikou“). Obě, respektive všechny tři perspektivy mohou do značné míry korelovat, nebo také nemusí.

Předkládaná kniha se snaží tyto problémy a perspektivy uchopit a prozkoumat. Je tak nejen prvním detailním pojednáním o fonetické podstatě slabiky od roku 1956, kdy vyšla kniha Bohuslava Hály *Slabika, její podstata a vývoj*, ale především prvním zevrubným rozbořem problému určení slabičné hranice obecně (žádná česky či jinak psaná monografie o slabikování neexistuje!) a v češtině speciálně. Kromě teoretického přínosu kniha nabízí i praktický výstup – fonetickými výzkumy a fonologickým rozbořem podložený soubor pravidel slabikování češtiny. Spolu s odborníky jej ocení i široká veřejnost jako učitelé čtení, psaní a zpěvu a tvůrci učebních materiálů. Předem však upozorňujeme, že se naše kniha nezabývá pravopisným dělením slov mezi řádky. Ačkoliv tato operace do značné míry odráží způsob, jakým je zvuková stránka slova rozčleněna na slabiky, rozdělování psaných slov může být podmíněno i typografickými konvencemi (např. dvojslabičná slova jako *ano* začínající na samohlásku nejsou mezi řádky nikdy dělena; slabikována být mohou).

Kniha zčásti čerpá z dizertační práce Pavla Šturma *Určování slabičných hranic v češtině*, která především zkoumala fonetické aspekty problému slabikování (Šturm, 2017b). Jelikož se slabikováním z hlediska fonologického zabýval již Aleš Bičan (Bičan,

2017e), jenž byl zároveň jedním z oponentů zmíněné dizertace, myšlenka této knihy zcela přirozeně vyvstala jako dílo spojující obě perspektivy. Původní text dizertační práce byl přepracován, aktualizován s ohledem na nejnovější literaturu k tématu, obecně rozšířen a v neposlední řadě doplněn o zcela nové fonologické kapitoly. Vzniklý produkt propojuje nejen několik jazykovědných pracovišť v Praze a Brně (Fonetický ústav Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR a Ústav jazykovědy a baltistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity), ale hlavně uvažuje o slabice a slabikování komplexně.

V první části knihy (kap. 1–2) se pokoušíme podat co nejpodrobnější a nejaktuálnější přehled poznatků o slabice, její podstatě, roli a postavení v jazyce a jazykovědě. Druhá část (kap. 3–5) se podobným způsobem zabývá slabikováním, vymezuje a kriticky rozebírá známé principy stanovení hranic slabik. Ve zbývajících kapitolách pak přinášíme vlastní pohled na určení slabičné hranice, jenž je sice aplikován na češtinu, ale díky jeho obecnosti ho lze užít i v dalších jazycích.

Jádro knihy tvoří třetí, fonologická (kap. 6–9), a čtvrtá, experimentální, část (kap. 10–15). Ve fonologických a částečně i v experimentálních kapitolách je základním materiálem *Fonologický korpus češtiny* (FKČ). Tato průběžně rozšiřovaná databáze v současné podobě čítá více než 461 tisíc unikátních fonologicky transkribovaných slov excerpovaných ze slovníků a databází (včetně vlastních jmen), ale také z reálných textů (blíže viz kap. 6). Na základě analýzy konsonantických shluků na okrajích těchto slov stanovujeme v kapitolách 7 a 8 fonotaktické možnosti umístění slabičné hranice pro veškeré doložené mediální sekvence konsonantů v českých slovech. Závěry těchto kapitol slouží jako východisko pravidel slabikování (kap. 9, shrnuto v odd. 16.4), které na konci knihy zpětně aplikujeme na FKČ (kap. 16). Díky tomu čtenář získá přehled o frekvenci a skladbě různých typů slabik jak na okrajích, tak i uvnitř slov, podložený nejrozsáhlejším fonologickým materiálem, jaký kdy byl pro češtinu (a nejspíše i pro jiné jazyky) použit.

Nejdříve však v experimentální části knihy navrhujeme sérii experimentů s cílem porovnat různé přístupy ke slabikování a zjistit, zda vůbec konvergují k jednomu řešení, nebo zda ukazují odlišným, vzájemně neslučitelným směrem. Provedené experimenty a analýzy zkoumají slabičné hranice v rámci čtyř základních aspektů zvukové stránky jazyka, tj. z hlediska artikulace, akustiky, percepce i fonologie. Jde samozřejmě jen o výběr, respektive sondy do problematiky, protože sestavení rozsáhlých experimentů ze všech těchto oblastí by přesahovalo rámec možností jakékoliv knihy. Experimenty se například nevěnují všem typům konsonantických shluků (jsou však zohledněny ve fonologické části). Určitou představu nicméně nabízejí.

Na základě poznatků získaných z fonotaktiky, řečové produkce a percepce konečně v poslední kapitole knihy stanovujeme foneticky i fonologicky informovaný model zahrnující jednak preferenční, jednak kategoriální pravidla pro určování slabičných hranic v češtině. První model odráží již zmíněnou a v naší knize potvrzenou nejednoznačnost umístění slabičné hranice. Nikoliv však libovolnou – některá slabikování jsou pro češtinu vhodnější, jiná méně vhodná. Preferenci v obou směrech ovlivňují různé faktory, jejichž sílu potvrzují provedené experimenty a fonologické analýzy

FKČ. Zároveň jsme si vědomi, že nejen uživatelé češtiny vyžadují, ale i reprezentativní analýzy slabiky předpokládají jednoznačný způsob slabikování. Navrhujeme proto i kategoriální model určení slabičné hranice rozpracovaný v kapitole 9, jenž je jednou z variant preferenčního modelu a který vychází ze základního a všeobecně uznávaného požadavku nevytvářet slabiky, jejichž podoba je v rozporu se známými a danými slabičnými hranami na okrajích slov.

Na závěr několik poznámek k transkripci. V úvodních dvou obecných kapitolách o slabice používáme pro fonetický přepis výslovnosti mezinárodní fonetickou abecedu IPA. Důvodem je časté srovnávání s cizími jazyky, takže by nebylo vhodné transkripční systém zjednodušovat a modifikovat s ohledem na češtinu. K tomuto kroku však přistupujeme při fonologickém rozboru češtiny a v experimentálních kapitolách. Zároveň transkribujeme slova podle potřeby na dvou úrovních – fonetické a fonologické. Zatímco při zkoumání zvukové realizace jazyka jsou podstatné všechny zvukové charakteristiky řeči, z hlediska užití zvukových prvků pro přenos významu je vhodné rozlišovat mezi vlastnostmi distinktivními (významotvornými) a vlastnostmi doprovodnými nebo odvoditelnými od vlastností jiných. Tento rozdíl se v češtině projevuje především u znělostní opozice, která v některých kontextech význam rozlišuje, kdežto jindy podstupuje tzv. neutralizaci (viz odd. 6.3). Znělost obstruentů je tak v sousedství jiných obstruentů nebo na konci slov odvoditelná z kontextu, což v transkripci značíme podtržením symbolu, popřípadě velkými písmeny tam, kde je vhodné varianty obstruentů („archifonémy“) sjednotit. Níže uvádíme zvukový inventář češtiny s mezinárodním a modifikovaným způsobem jeho transkribování; poslední sloupec značí zápis neutralizovaného protikladu.

Mezinárodní IPA	Česká modifikace IPA	Archifonémy
(a) p b	p b	<u>p</u> <u>b</u> (P)
t d	t d	<u>t</u> <u>d</u> (T)
c ɟ	ť ď	<u>ť</u> <u>ď</u> (Ť)
k g	k g	<u>k</u> <u>g</u> (K)
f v	f v	<u>f</u> <u>v</u> (F)
s z	s z	<u>s</u> <u>z</u> (S)
ʃ ʒ	š ž	<u>š</u> <u>ž</u> (Š)
x ɦ	x h	<u>x</u> <u>h</u> (X)
ts dz	c dž	<u>c</u> <u>dž</u> (C)
tʃ dʒ	č dž	<u>č</u> <u>dž</u> (Č)
(b) r (alofony: r ɾ)	ř (alofony: ř ʀ)	
r	r	
l	l	
j	j	
m	m	
n (alofony: n ŋ)	n (alofony: n ŋ)	
ɲ	ň	